

106 . Mitocu Dragomirnei | Județ: Suceava | Punct: Mănăstirea Dragomirna - Biserica Sfinții Enoh, Ilie și Ioan Teologul | Anul: 2019

Anul: 2019

Cod RAN: 146334.03

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Epoca medievală târzie

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Ștefan Dejan, Monica Dejan

Instituții: Muzeul Bucovinei, Suceava, Muzeul Bucovinei, Suceava

Raport

Cercetarea arheologică preventivă, desfășurată în anul 2019 și care o continuă pe cea din 2018, s-a realizat în cadrul proiectului cu finanțare europeană „Consolidarea, restaurarea și conservarea bisericii Dragomirna Mică și a fațadelor exterioare ale bisericii Pogorârea Sfântului Duh, Mănăstirea Dragomirna, jud. Suceava, obiect 2 - Biserica Sfinții Enoh, Ilie și Ioan Teologul”. Dacă în anul 2018, cercetarea arheologică s-a concentrat în zona din imediata apropiere a bisericii, unde s-au efectuat lucrări pentru un dren care să reducă umiditatea excesivă, în anul 2019 colectivul și-a propus cercetarea exhaustivă a interiorului bisericii, mai ales că nu se cunoșteau cercetări efectuate la acest monument.

Inclusă în proiectul de restaurare derulat între anii 1961-1970, biserica a beneficiat de lucrări ample care să-i conserve particularitățile arhitectonice, care anunțau, la începutul secolului XVII, remarcabila operă în piatră a lui Anastasie Crimca: Biserica Pogorârea Sfântului Duh a Mănăstirii Dragomirna. Aspectul inițial al bisericii din cimitirul Mănăstirii Dragomirna este pictat în Tetraevanghelul dăruit de unul dintre cei trei ctitori, mitropolitul Anastasie Crimca. Miniatura arată un acoperiș în două ape, străjuit de două cruci. Această reprezentare permite comparația cu monumentul așa cum a ajuns astăzi: singurele prefaceri semnificative sunt observabile doar în zona acoperișului. În linii mari biserica își păstrează caracteristicile de la începutul secolului XVII. Ipolit Vorobchievici menționează schimbarea acoperișului în anul 1855, ulterior acoperișul din șindrilă este schimbat în 1893, cu unul de tablă, modificându-se și forma acestuia prin adăugarea celor trei mici turle. Între 1961 și 1970, datorită amplelor lucrări de restaurare efectuate la întregul ansamblu, se revine la forma inițială a acoperișului.

Dacă sunt cunoscute încercările prin care trece Mănăstirea Dragomirna la scurt timp după ctitorirea ei, mai ales la sfârșitul domniei lui Vasile Lupu, menționi cu privire la starea micii biserici din cimitir nu avem. Totuși, dacă avem în vedere așezarea lăcașului în afara zidurilor mănăstirii, putem presupune că acesta nu adăpostea valori importante. Miron Costin menționează jefuirea Dragomirnei în 1653 de către cazaci despre care spune că s-au purtat mai rău decât păgânii. Mănăstirea este aproape părăsită pentru că mulți dintre viețuitorii de aici sunt uciși sau cad în robie. Multe dintre odoarele cu care fusese înzestrată de ctitori se pierd.

După ocuparea nordului Moldovei, în timpul administrației austriece se realizează lucrări de reparații curente, care vor continua și după anul 1918. După cum am menționat, cele mai importante lucrări s-au desfășurat între anii 1961-1970, când se realizează și ample cercetări arheologice începute de către Vlad Zirra și continuate de Gheorghe Cantacuzino. Publicarea recentă a acestor cercetări ne permite să documentăm secțiunile realizate în timpul lucrărilor de restaurare a ansamblului: Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”, curtea interioară și o secțiune în exteriorul incintei. Din documentele publicate, se poate constata că în Biserica Sfinții Enoh, Ilie și Ioan Teologul nu s-au realizat cercetări arheologice, după cum ne-a confirmat cu amabilitate și regretatul Gheorghe Cantacuzino.

Ansamblul Mănăstirii Dragomirna a beneficiat de o serie de lucrări edilitare, supravegheate arheologic de către Mugur Andronic, arheolog la Muzeul Bucovinei din Suceava, dar acestea nu au afectat biserica din

---

cimitir, după cum ne-a informat titularul supravegherii, căruia îi mulțumim și pe această cale. În concluzie, în momentul începerii cercetărilor din anul 2018, nu se cunoșteau intervenții la biserică.

Cercetarea arheologică începută în anul 2018, în exteriorul bisericii și continuată în 2019, în interior, a dovedit existența unor intervenții anterioare masive, care au distrus în întregime straturile arheologice. În exterior, prin proiectul de restaurare s-a solicitat realizarea unui dren cu lățimea de 0,80 m, de jur împrejurul bisericii. După demontarea amenajării din piatră de râu și beton (identică cu amenajarea de la biserică mare), la adâncimea de -0,50 m față de actualul nivel de călcare s-a identificat decroșul de fundare cu o lățime inegală între 0,14 și 0,35 m, neîngrijit lucrat. Din umplutura șanțului au fost recuperate fragmente de cărămizi folosite în timpul restaurării din anii '60 ai secolului trecut. Faptul că decroșul de fundare a apărut destul de sus, arată că a existat o răzuire (nivelare) a terenului în timpul restaurării anterioare. De altfel, în zona altarului, se găsesc două decroșuri: primul a apărut la cota de -0,12 m, iar al doilea la -0,65-0,70 m. În axul absidei altarului, lățimea maximă a celui de-al doilea decroș este de 1,10 m. Fundațiile au fost realizate îngrijit, legate cu mortar de bună calitate care se păstrează nealterat, cu toate că biserică se găsește la mică distanță de iazul mănăstirii, iar umiditatea este mare în zonă. Lângă absida altarului, lipit de contrafort, la nord, a apărut în profil groapa unui mormânt la adâncimea de -1,05 m. Din conturul gropii mormântului M 9 nu a fost recoltat inventar și nu s-au observat urme de sicriu. Alte morminte (M 1, M 2, M 3, M 6, M7, M 8) au fost surprinse tot doar în profil. Pe latura nordică, în fața intrării în pridvor, la adâncimea de -0,70 m a fost descoperit un cavou realizat din cărămidă. Amenajarea era lipită de fundația nordică a bisericii. Deasupra cavoului M 4 se găsea o lespede de gresie, fără inscripție, care s-a fracturat din vechime în trei bucăți. Cu ocazia extinderii săpăturii în pridvorul deschis al bisericii în vederea constatării stării de conservare a fundației bisericii, la adâncimea de -0,40 m a apărut extradadosul bolții unui cavou. Acesta era așezat în axul bisericii și se întinde pe întreaga lățime a pridvorului. Cavoul avea la exterior 2,20 m lungime și 1,12 m lățime. Mormântul a fost găsit nederanjat, dar condițiile de zacere au afectat integritatea scheletului care s-a distrus aproape în întregime. Inventarul cavoului a constat din câteva fragmente textile, recoltate din zona gâtului. În acest moment, nu ne putem pronunța asupra datării mormântului, având în vedere inexistența unor conexiuni stratigrafice dintre construcția acestuia și zidul bisericii: întreaga suprafață a pridvorului deschis a fost excavată anterior și umplută cu lut galben purtat.

În urma cercetărilor arheologice s-a putut constata că în interiorul bisericii s-a intervenit de cel puțin două ori: o intervenție majoră s-a realizat, probabil, în timpul lucrărilor de restaurare sau la o dată ulterioară când a fost schimbat pavaul din interiorul bisericii care este diferit de cel anterior, păstrat la nivelul anului 2018, în pridvorul deschis. Cu această ocazie au fost distruse toate straturile arheologice prin realizarea unei hidroizolații cu pământ galben purtat care însă nu și-a îndeplinit scopul, zidurile bisericii continuând să fie afectate de umezeala excesivă. Precizăm că această hidroizolație a acoperit tot interiorul inclusiv altarul. O altă intervenție s-a produs ulterior compactării stratului de izolație, pe axul est-vest al bisericii, unde s-a putut observa existența unei secțiuni cu lățimea de 1,20 m care s-a detașat prin consistență după îndepărtarea pavaului și a stratului suport al acestuia.

În naos, în partea stângă, a fost descoperit un cavou jefuit, probabil, în vechime, umplut cu același lut galben purtat al hidroizolației amintite mai sus. Datorită distrugerii complete a oricăror urme arheologice nu ne putem pronunța asupra momentului în care mormântul a fost deschis și cu atât mai puțin în privința înmormântării. În aceste condiții, în lipsa oricăror materiale care să permită chiar și o datare largă, nu ne putem pronunța asupra datării acestui mormânt.

Cercetările arheologice preventive desfășurate în interiorul Bisericii Sfinții Enoh, Ilie și Ioan Teologul au oferit date arheologice și istorice restrânse despre acest remarcabil monument. Intervențiile neautorizate, efectuate fără supraveghere arheologică, din ultimii 50 de ani, au făcut să se piardă pentru totdeauna informații și (posibil) obiecte prețioase istoric. Încercările noastre de a afla când s-au făcut aceste intervenții au eșuat. Presupunem că o parte din lucrări s-au realizat în perioada anilor 1960-1971 sau imediat după aceea. În plus, având în vedere lucrările din anul 2010, când s-a instalat iluminatul ambiental și s-au realizat alte diverse amenajări la biserică, este de presupus că s-a intervenit major și în straturile arheologice.

Informații suplimentare online

[Raportul 6361 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
